

زرین شریفیان پور

گروه تاریخ، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران

دکتر سهیلا ترابی فارسانی

گروه تاریخ، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران (نویسنده مسئول)

mah.as.shirazi@gmail.com

دکتر علیرضا ابطحی

گروه تاریخ، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۴/۲۵

تاریخ دریافت مقاله: ۹۶/۱/۲۵

چکیده

مجله راهنمای زندگی نخستین مجله مصور خانوادگی است که به مدیریت خانم ماه طلعت پسبان و صاحب امتیازی آقای حسینقلی مستعان در سالهای ۱۳۱۹ تا ۱۳۲۰ خورشیدی هر پانزده روز یک بار در تهران منتشر می‌شد. اهمیت بررسی این نشریه از آن است که اواخر دوره رضاشاه و اوایل دوره محمدرضا شاه را پوشش می‌دهد و امکان مقایسه تغییرسیاسی در این برهه زمان را در سیاستگزاری فرهنگی این نشریه فراهم می‌نماید. با تثبیت قدرت رضاشاه، روند متجدد ساختن مردم که پیش از این آغاز شده بود، شدت گرفت. مجله راهنمای زندگی از زمره نشریاتی بود که می‌کوشید، در راستای سیاستهای حکومت، اقشار گوناگون زنان را با شیوه های جدید زندگی آشنا سازد. در این پژوهش سعی شده است، مجله راهنمای زندگی در دو وجه ساختاری و محتوایی مورد ارزیابی قرار گیرد، همچنین به این سوال پرداخته شود که، این مجله چگونه زن مدرن را ترسیم و بر کدام مولفه های زنان مدرن تاکید داشته است؟ روش پژوهش مبتنی بر کار کتابخانه‌ای و عمدتاً بر یک مطالعه توصیفی - تحلیلی استوار است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که مجله راهنمای زندگی، از یک سو ظاهر تجدد مآبانه را ترویج، لیکن بنیان های عمیق فکری و اندیشه ورزانه را دنبال نمی‌کرد و از سوی دیگر مدرنیسم مهار شده را برای جلوگیری از رواج فحشا و فساد در جامعه اشاعه می‌داد.

واژگان کلیدی: مجله راهنمای زندگی، تجدد، زنان، رضاشاه

مدرنیته، (modernity) معادل واژهٔ تجدد در زبان فارسی است. مدرنیته به معنای منش و شیوهٔ زندگی جدید است که به جای شیوهٔ زندگی کهن به کار برده می‌شود. واژه‌های مدرنیسم، مدرنیته، تجدد، نوسازی و نوگرایی معادل‌هایی است که با تفاوت‌های جزئی برای مفهومی واحد بکار می‌رود. نوگرایی و ایجاد جامعه‌ای به سبک جوامع غربی از جملهٔ سیاست‌های مهم و اجتناب ناپذیر دوره رضاشاه بود و حضور مشاوران و سیاستمداران تجددخواه در کنار شاه بر آن سرعت بخشید. حکومت اقدامات گوناگونی در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی همچون نوسازی در حوزهٔ آموزشی، تحول نظام حقوقی - قضایی، ایجاد ارتش ملی، نوسازی دستگاه اداری، تاسیس دانشگاه و... انجام داد که در حقیقت جامعه‌ای مدرن در بطن جامعه‌ای سنتی پدیدار گشت.

گرچه روند نوگرایی و الگوبرداری از غرب پیش از حکومت پهلوی اول، در بین زنان ظاهر شده بود، اما با سیاست‌های حمایتی فرهنگی دولت پهلوی از تجددگرایی، فصل جدیدی در تجدد زن ایرانی آغاز گردید. رضاشاه با آرزوی دستیابی به مدرن کردن کشور، زن را به عنوان اصلی‌ترین عضو از مهمترین نهاد اجتماعی خانواده، مخاطب بخش قابل توجهی از سیاست‌های فرهنگی خود قرار داد تا با تغییر در مبانی فرهنگی و ارزشی آن راه را برای مدرن کردن ایران هموار سازد.

در راستای اهداف حکومت، مجلهٔ راهنمای زندگی می‌کوشید با ارائهٔ گفتمانی مدرن، این امکان را فراهم آورد، تا زنان را با مباحث روزمره و ظاهری تجدد مانند پوشش، خوراک، تفریح و سرگرمی، ازدواج، خانه داری و بچه داری به شیوهٔ نوین آشنا سازد و از سوی دیگر آنان را ترغیب به پیروی از آن کند. لیکن از دیگر مظاهر نوین همچون لزوم تعلیم و تربیت دختران، اشتغال زنان، شکل‌گیری مجامع و تشکلهای، حقوق اجتماعی و مدنی و آزادی نسوان سخنی به میان نیاورده است. در واقع درک راهنمای زندگی از تمدن جدید، شکوفایی اندیشه و فرهنگ نبود، بلکه تغییر در ظاهر، سلوک و پیروی از رفتار تجدد مآبانه بود. آنچه مبرهن است این تاثیر پذیری در اقشار متفاوت جامعه به یک گونه و نسبت یکسان نبود. الگوهای تجددگرایانه عمدتاً در طبقات اعیان و اشراف متداول و بعد به طبقات متوسط شهری منتقل می‌شد. زنان فرودست آخرین رده اجتماعی زنان بودند که از این تغییرات الگو می‌گرفتند. سیاست‌های حمایتی پهلوی از تجدد عمدتاً

دستوری و از بالا اعمال می‌شد. از آنجایی که ساختار اجتماعی ایران، سنتی بود، این تغییرات برآمده از درک و فهم اجتماعی اقشار گوناگون جامعه نبود. از این رو تقلیدی صرف از ظواهر بود و درک درستی از آن ایجاد نمی‌شد و سبب بروز مشکلات اجتماعی می‌شد.

از این رو مجله راهنمای زندگی به دنبال آن بود، راهکاری برای خروج از بحران های اخلاقی و اجتماعی ناشی از آن ارائه دهد. لذا می‌کوشید نوعی دید اصلاحی نسبت به مقوله تجدد وارداتی اعمال کند و بین ارزش های متجددانه با ارزش های سنتی رابطه ای منسجم برقرار کرده تا موجب اختلال در ساختار اجتماعی نشود و هم بستگی بنیانی آن را متزلزل نکند.

در این پژوهش سعی شده است مجله راهنمای زندگی در دو وجه ساختاری و محتوایی مورد ارزیابی قرار گیرد.

در خصوص پیشینه بحث به برخی مقالات که به مبحث سنت و نوگرایی در بین زنان پرداخته‌اند، می‌توان اشاره کرد از جمله «زن و تحول گفتمان از خلال نشریه های زنان» (ترابی فارسانی، ۱۳۹۵، ش ۳۰)، «زن و تحول امر روزمره با تکیه بر نشریات زنان عصر قاجار» (ترابی فارسانی، ۱۳۹۴، ش ۱۷) و از خلوت خانه تا عرصه اجتماعی: رویارویی زنان عصر مشروطیت یا دوگانگی فرهنگ و طبیعت (فصیحی، ۱۳۸۹ ش ۸). این مقالات تغییر گفتمان سنت به مدرن و مفهوم زن را به دنبال تحولات اواخر عصر قاجار دنبال می‌کنند و به دوره رضاشاه وارد نمی‌شوند. مقاله «تأثیر سیاستهای فرهنگی پهلوی بر بروز بحران هویت زن ایرانی، با تکیه بر نظریه تکوین و تکوین هویت ملی ایرانیان» (سیاوشی و زیویار، ۱۳۹۶، ش ۳۶) که عمدتاً بر مبحث هویت تمرکز دارد. اما این مقاله می‌کوشد وضعیت دوگانه تبلیغ تا مهار تجدد در اواخر دوره رضاشاه و اوایل دوره محمدرضاشاه که قطعاً بازتابی از شرایط اجتماعی - فرهنگی آن دوره بوده است انعکاس دهد. به تبلیغ مولفه های زن متجدد از یکسو و از سوی دیگر به کنترل و مهار این گونه تجدد در ساختار فرهنگی سنتی ایران می‌پردازد. لذا تجددی متعادل را به خوانندگان خود توصیه می‌کند.

بررسی ساختار نشریه راهنمای زندگی

راهنمای زندگی در ۲۴ آبان ۱۳۱۹ خورشیدی بطور منظم هر پانزده روز منتشر و آخرین شماره در ۲۸ آذرماه ۱۳۲۰ خورشیدی به چاپ رسیده است. سر دبیر نشریه ماه طلعت پسیان بود. مطالب نشریه متنوع و بیشتر، نشریه ایی خانوادگی بشمار می‌رفت. مطالب متنوع ومحتوای

مقالات مجله از جمله دو صفحه ویژه ی کودکان موجب می‌شد، همه اهل خانه از زن و مرد تا کودکان به خواندن مجله تشویق شوند.

در شماره اول علت برگزیدن عنوان «راهنمای زندگی» را برای مجله چنین بیان می‌کند: «با توکل به ایزد توانا و پشت‌گرمی به کوشش و همت خود تصمیم قاطع داریم که نامه ما در همه شئون زندگی راهنمایی راستکار و ناصحی مشفق باشد.» (فرخنده، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱، ص ۱)

نشریه راهنمای زندگی در بزنگاه پایان سلطنت رضاشاه و آغاز دوره محمدرضا پهلوی منتشر می‌شد. ۲۲ شماره در دوره رضاشاه و از شماره ۲۳ تا ۲۸ در دوره محمد رضا به چاپ رسید. از این لحاظ چرخش سیاسی دوران خود را به وضوح بازنمایی می‌کند. هرچند به لحاظ محتوای خانوادگی نشریه، بازتاب های مواضع سیاسی در آن اندک بود و تنها یک شماره به مناسبت روز سوم اسفند عکس رضاشاه بر روی جلد نشریه قرار گرفت. (راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۰.۸) اما پس از استعفای رضاشاه به انتقاد از او پرداخت و حتی در شماره ای خواهان «سلطنتی بر اساس مشروطیت و آزادی» شد. (رک، فرخنده، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۳ : ص ۳ ؛ فرخنده، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴ : ص ۳ ؛ فرخنده، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۵ : ص ۳؛ فرخنده، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۶ : ص ۳ ؛ فرخنده، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۷ : ص ۳ ؛ فرخنده، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۸، ص ۳؛ مینو، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۷ : ص ۵ ؛ مینو، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۸ : ص ۵)

جلد هر شماره مزین به عکسی در ارتباط با مسائل روز^۱، (راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۵)، تغییر فصل (راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۱) و یا با ملاحظه محتویات یکی از مقالات مجله^۲ (راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۳). انتخاب می‌شد. برخی از تصاویر از هنرمندان شهیری همچون پرفسور آلکساندر نرسیسان، رفائیل و یا مقیمی تبریزی نقاش اقتباس شده بود.

^۱ - با توجه به همزمانی وقوع جنگ جهانی دوم با انتشار مجله، در روی جلد تصویری از مادر افسرده ایی را با سه فرزندش نشان می‌دهد که شوهرش را در جنگ از دست داده است.

^۲ - مانند تصویری که زن و مردی کره زمین را بر دوش خود قرار دارند، دیده می‌شود. که حاکی از آن است که افراد تنبل و بی اراده پر کاهی را بار گرانی می‌پندارند، مردم توانا و با همت کوه گران را از جا می‌کنند و جهان را تکان می‌دهند، که اشاره به محتوای مقاله «یک جو همت» دارد.

نویسندگان و شاعران متعددی از جمله احمد شاملو، ابوالقاسم حالت، ماه طلعت پسیان^۳، رهی معیری، رشید یاسمی و حسینقلی مستعان در این مجله قلم زده‌اند. از زمره نویسندگان حسینقلی مستعان بود که برای نگارش مطالب خود در مجله از اسامی مستعار متعددی همچون حمید، مینو، مراد، ح.م. حمید و شادگان استفاده می‌کرد. او در همین مجله یک سلسله مقالات فلسفی با نام مستعار «انوشه» نگاشته و بعدها این نام را بر روی داستانهای تاریخی که می‌نوشت گذاشت. مستعان به دو علت مشخص برای خود نام مستعار انتخاب می‌کرد، زیرا در آن واحد در مجله چند مطلب می‌نوشت لذا چاره‌ای نداشت برای منحرف ساختن فکر خواننده از این که تمامی مطالب از یک نفر نیست، نامهای مستعار برای خود برگزید. همچنین به دلایل سیاسی و گاه شخصی ترجیح می‌داد نام مستعار برگزیند. (صدرالدین، ۱۳۷۸: ص ۱۱۸) برخی معتقدند که بیشتر مقالات نشریه توسط خانم پسیان نوشته شده است. (بیران، ۱۳۸۱: ص ۸۸). در حالیکه با توجه به گستردگی نام‌های مستعار آقای مستعان، بیشتر مطالب توسط آقای حسینقلی مستعان نگارش یافته است.

این مجله مصور، مشحون از عکسهای نیمه برهنه زنان و مردان بود. برخی عکس‌ها با مطلب هیچگونه سنخیتی ندارد. مانند سلسله مقالاتی با عنوان «اندرزهای تندرست» که در هر شماره به چاپ می‌رسید، زنی نیمه عریان در کنار پنجره ای ایستاده بود، (راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۳: ۱۳). همچنین سلسله مطالبی با عنوان «صدای جهان»، زنی نیمه برهنه را در حال شیپور زدن نشان می‌دهد. (راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۲: ص ۱۴) شاید برای جذابیت بیشتر جوانان به مجله مطالب را با این گونه تصاویر همراه می‌ساخت. در ادامه تلاش بر آن است مباحث اساسی نشریه در ارتباط با مولفه‌های زن متجدد در قالب محورهای ذیل مطرح گردد.

ظاهر و پوشش زنان

در تداوم برنامه‌های نوسازی دوران رضاشاه توجه به نهادهای فرهنگی در دستور کار تجدد خواهان قرارگرفت و سهم بسزایی در هدایت افکار عمومی ایفا کردند. در خصوص کنار گذاشتن پوشش سنتی زنان و ارائه مدل لباس‌های اروپایی راهنمای زندگی بخش ویژه‌ای از نشریه خود

را به آن اختصاص داده بود و آن را یکی از «ارکان مدنیت امروز» نامید. (افشار، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱: ص ۸)

به همین منظور در بیست و هفت شماره از مجله، انواع مدل‌های لباس که عمدتاً نیمه برهنه بود همراه با تصویر به خوانندگان معرفی می‌شد. مدل‌های لباس با توجه به فصول سال، نوع مجالس مانند شب نشینهای خانوادگی، جشن تولد و مکانهای مختلف همچون بیلاق، خانه، اسکی و غیره تغییر می‌کرد. زنان تشویق به پوشیدن لباس همانند ستارگان اروپایی و آمریکایی سینما می‌شدند. در شماره دوازده مجله در تبلیغ مدلی از جورابی که ستارگان آمریکایی استفاده می‌کردند، می‌نویسد: «بازار خرید آن در هالیوود و نیویورک رونق بسیار گرفت. اکنون این «مد» از آمریکا به اروپا رفته.» (جورابهای جدید»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۲: ص ۸).

در کنار معرفی آخرین مدل از لباسهای جدید شب به خوانندگان گوشزد می‌نماید، این نمونه لباس در اروپا و آمریکا به سرعت باور نکردنی مد و رایج شده است (پسیان، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۵، ص ۸) و به این ترتیب زمینه رواج مدهای اروپایی و تجددگرایی در ظاهر زنان بطور عملی فراهم شد.

با توجه به اینکه لباس همیشه شاخص خوبی برای شخصیت، طبقه و سبک زندگی می باشد، (لاج، ۱۳۹۱: ص ۱۲۹). تبلیغ لباسهایی با «پوست روباه» یا «مجلل ترین لباس شب» و «پالتوهای گران قیمت» بیانگر آن بود که مخاطبین این نوع پوشش زنان مرفه، اعیان و نوگرای جامعه بودند. (رک، ف. ج، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۸: ص ۸؛ پسیان، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۴: ص ۸؛ «امسال هم زیاد پوست می‌پوشند»، ۱۳۱۹، ش ۳: ص ۸)

در کنار آن حدودی برای مدگرایی معین می‌کند و درصدد است به گونه ای پیروی از مد را مهار نماید، لذا به زنان توصیه می‌شود «با مد باید پیش رفت و در عین حال با او به مبارزه باید پرداخت.» پس لباسی را باید به نام «مد» پذیرفت که شخصیت، سلامت، زیبایی، چگونگی زمان و مکان رعایت شده باشد و در عین حال ساده و متین نیز باشد. (افشار، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱: ص ۸). رویکرد مجله بر این بود که بین تجدد و سنت آشتی برقرار کند، از این رو اگرچه زنان را با مدهای جدید آشنا می‌سازد لیکن ارزشها و هنجارهای اجتماعی را نیز نادیده نمی‌گیرد و به مخاطبان گوشزد می‌کند با در نظر گرفتن شرایط فردی و اجتماعی به پیروی از مد بپردازند. بنابر این از دیدگاه مجله پذیرش مد جدید زمانی میسر می‌شود که با معیارهای فرهنگی آن جامعه ارزیابی شود.

قبل از کشف حجاب رضا شاه دستور ورود کلاه های اروپایی زنانه را داده بود، (رک هدایت، ۱۳۲۹: ص ۵۱۹) تا در زمان کشف حجاب به جای چادر از آن استفاده کنند. با چنین هدفی مجله در بخش مد و لباس به تبلیغ انواع کلاه می پرداخت و جهت ترغیب زنان به استفاده از کلاه نوشت: «کلاه نقش زیادی در زیبایی زنان دارد.» (ع. م، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۲: ص ۸). در این راستا مدل های کلاه را از ژورنال های خارجی تصویر برداری می کرد و از زنان می خواست از این نوع کلاه ها تهیه کنند. (پسیان، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۷: ص ۸). در برخی شماره ها جهت آن که زنان طبقه متوسط قادر باشند از کلاه استفاده کنند و هزینه آن کاهش یابد، چگونگی درست کردن کلاه را آموزش می داد. (پسیان، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۱: ص ۸).

آرایش و زیبایی زنان

از منظر راهنمای زندگی، از دیگر نشانه های تجدد زنان، آرایش کردن به سبک جدید بود. به صورت پراکنده در پانزده شماره از این مجله به مقالاتی در این زمینه پرداخته است و بر اساس آخرین مد، طرز آرایش زنان آموزش داده می شود. بطور مثال چگونه لبان خود را آرایش کنند تا پهن تر به نظر آید و با مد همخوانی داشته باشد. (ف. ج، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۱: ص ۸) در راستای هدف مجله «از تبلیغ تا مهار تجدد» اگر چه زنان را تشویق به آرایش کردن می نمود، اما آرایش های بی حد و اندازه را زیبا نمی خواند و سعی می کرد با فرهنگ سنتی تطبیق داشته باشد. لذا بر این باور بود که زنان در آرایش باید «سلیقه عموم، رأی اکثریت و در عین حال طبیعت را» در نظر بگیرند. (دری، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۹، ص ۱۱).

راهنمای زندگی صرفاً به آموزش آرایش صورت نمی پردازد، بلکه جهت مراقبت و حفاظت از مو، پوست و دندان توصیه هایی می نماید و آن را در زیبایی چهره و ظاهر زنان تاثیر گذار می داند. حتی در شماره های متعدد مجله توصیه های غذایی و بهداشتی نیز در این راستا صورت می گرفت. («آیا به موهای خود علاقه مندیدی؟»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۴: ص ۸؛ ماهپاره، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱: ص ۸؛ دکتر ت.ت، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱۳: ص ۱۵) علاوه بر این زنان را به ورزش کردن تشویق می کند زیرا در زیبایی اندام و ظاهر زنان موثر بود. به همین منظور با نشان دادن تصاویر زنان به آموزش حرکات ورزشی می پردازد و توصیه می کند بهانه هایی چون «وقت نداشتن، وسیله نداشتن و جانداشتن را کنار بگذارید.» (م. خورشید، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۸: ص ۵).

از آنجایی که این توصیه‌ها در جهت تقویت هویت فردی زنان بود (ترابی فارسانی، ۱۳۸۸، ص ۲) و نه در راستای هویت‌های سنتی آنان، از این رو نشانگر بینش نوگرایانه نشریه و ترسیم الگوی زن مدرن اروپایی از سوی نشریه بود.

ضرورت طرح آداب معاشرت «متجددانه»

در جامعه سنتی ایران عصر قاجار، مراودات و مهمانی‌ها صرفاً درحیطه خانواده و در غیر این صورت تفکیک جنسیتی رعایت می‌شد. زنان تنها با محارم خود اجازه داشتند در یک مکان گرد هم آیند. (ترابی فارسانی، ۱۳۸۸، ص ۱۴) پس از کشف حجاب زنان تشویق شدند، به سبک کشورهای اروپایی، بدون حجاب در کنار همسرانشان در مجالس غیر خانوادگی و میهمانی‌های مختلط شرکت کنند. اینگونه مجالس از قوانین خاصی پیروی می‌کرد، لذا راهنمای زندگی در سلسله مباحثی، به منظور آشنایی خوانندگان با اصول آداب معاشرت به شیوه غربی، مقالاتی را به این امر اختصاص می‌داد. از سوی دیگر در راستای مهار تجدد می‌کوشید خوانندگان را نسبت به عواقب روابط ناصحیح در بین زنان با دوستان و آشنایان همسر خویش در مهمانی‌ها و مجالس و عشق‌های آتشین ایجاد شده، آگاه سازد از این رو می‌نویسد: «دودی که از این عشق‌ها برمی‌خیزد فضای زندگی را تاریک و زهرآگین می‌کند.» (راستان، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۳، ص ۱۱) بنابر این معاشرتهایی بر پایه و اساس «مصلح اجتماعی و مبانی اخلاقی و طرز زندگی ملی و مقتضیات محلی» توصیه می‌کند. (راستان، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۳، ص ۱۱)

همچنین می‌کوشد حضور زنان در اجتماع را با بیان چگونگی جزئیات رفتار آنها آموزش دهد، از مباحثی همچون آراستن ظاهر و شیوه لباس پوشیدن زنان که باید پوشیده و متین باشد تا چگونگی راه رفتن و آداب معاشرت زن و مرد نسبت به یکدیگر در محافل و اماکن عمومی سخن می‌گوید. (ر. ک، راستان، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱، ص ۱۳؛ راستان، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱۸، ص ۱۱؛ راستان، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۲۸، ص ۱۱). در عین حال که این رفتارها را، تابع مقررات خاص می‌داند، لیکن معتقد است تقلید کورکورانه از آداب غربی و بی بندوباری جایز نمی‌باشد.

مبهرن است رفتارهای متجددانه اگر به صورت تقلید محض باشد سبب برانگیخته شدن عکس‌العمل منفی در عرصه اجتماعی و به هم ریختگی اجتماعی و فرهنگی می‌گردد، از این رو

در نشریه راهنمای زندگی تمامی آداب غربی که آموزش داده می‌شود، از سوی دیگر نیز مهار می‌شود.

تفریحات جدید زنان

زنان برای رهایی از کسالت و تکرار زندگی روزمره سرگرمی‌هایی خاص خود داشتند. از سرگرمی‌های زنان حضور در مجالس روضه خوانی، جشن‌های مذهبی، زیارت امامزادگان، حمام رفتن و یا دید و بازدیدهای خانوادگی بود. در همه این موارد پوشش کامل و تفکیک جنسیتی رعایت می‌شد. (ترابی فارسانی، ۱۳۸۸: ص ۱۴). همگام با تسریع فرهنگ متجددانه و ایجاد امکانات جدید، تفریحات زنان بیشتر رنگ و بوی غربی به خود گرفت. به تدریج زنان توانستند به مکان‌هایی همچون تماشاخانه‌ها، سالن سینما، تئاتر، کلوپ و غیره که مختص مردان بود، راه یابند. در آن عرصه‌وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اعتقادی جامعه مانع مهمی برای رفتن به سینما بود و بسیاری محیط سینما و رفتن به سینما را با بی‌اخلاقی و زیر پا گذاشتن ارزش‌ها یکسان می‌شمردند. از این رو نشریه سیاست دوگانه تشویق و مهار تجدد را پیش می‌برد.

مجله راهنمای زندگی از یک سو اهمیت سینما را برای خوانندگان روشن می‌سازد. لذا با اختصاص دادن ستونی در مجله به موضوع سینما می‌کوشد با معرفی هنرپیشیگان و عوامل تولید فیلم، خوانندگان را به نمایش و سینما علاقمند سازد. همچنین با کمک اهل فن، نمایش را از ابعاد مختلف همچون روانشناسی، اخلاقی، ادبی و اجتماعی و نیز ارتباط آن با دیگر هنرها مورد بررسی قرار دهد و از سوی دیگر از مردم می‌خواهد با رعایت اصول اخلاقی، از انجام رفتارهای ناشایست در سالن سینما خودداری کنند. پس از کشف حجاب، امکان حضور بسیاری از زنان متجدد و مرفه بدون حجاب همراه با مردانشان در سالنهای سینما فراهم شد. در اولین شماره‌ی مجله، آقای غلامعلی فکری لازم می‌داند که مردان و به ویژه زنان را با آداب رفتن به سینما آشنا سازد. همچون این که برخی از خانمها با کلاههای بلند که گاه دارای گل‌های بلندی است در سینما حاضر و مانع تماشای سایرین می‌شوند، برخی عشاق سینه چاکی که تالار سینما را صحنه معاشقه خود می‌پندارند و یا اشخاصی که با تخمه شکستن، سیگار کشیدن و غیره اسباب مزاحمت برای دیگران فراهم می‌کنند. (فکری، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱: ص ۱۳).

با توجه به این که سینما نیز همچون مطبوعات نقش به سزایی در آماده شدن اذهان زنان برای پذیرش ظواهر تجدد و ارزش‌های جدید داشت، راهنمای زندگی می‌کوشد هنرپیشه زن خارجی را به عنوان سمبل زنان متجدد و بصورتی احترام‌انگیز و قابل ملاحظه با لباسها، آرایش، حرکات و اطواری به دور از فرهنگ ایران به زنان ایران معرفی کند، تا الگوی خویش قرار دهند. لیکن از آن جا که مجله پیروی مطلق از مولفه‌ها و نسخه‌های غربی را نمی‌پذیرد، و نمی‌خواهد دختران با الگو قرار دادن آنان از نظر اخلاقی دچار انحراف گردند، لذا ذهنیت دختران را نسبت به زندگی ستارگان سینما به واقعیت نزدیک می‌سازد. پس دختران جوان را مورد خطاب قرار داده و از آنان می‌خواهد، به زندگی ستارگان سینما حسرت نخورند. آنان نیز دارای یک زندگی معمولی هستند. تصور نکنید که در عشق و خوشگذرانی خوشبخت هستند آنان تا زمانی که جوانی و زیبایی دارند طرفدارانی دارند ولی زمانی که زشت و پیر شدند، دیگر کسی از آنان سراغ نمی‌گیرد. (ایاز، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۳، ص ۱۱).

خواندن مجله و به ویژه داستان از دیگر سرگرمیهای جدید زنان بود. از این رو از مقوله‌های ثابت مجله راهنمای زندگی داستانهایی بود که توسط حسینقلی مستعان، با نام مستعار «ح.م. حمید» نگاشته می‌شد. رمان همزمان با سالهای نهضت مشروطیت مورد توجه جدی مردم قرار گرفت. (سپانلو، ۱۳۷۴ : ص ۱۳۲). این بخش ضامن فروش معتبری برای مجله بود زیرا از تلویزیون خبری نبود، اپرا و تئاتر چندان رونقی نداشت و سینما فراگیر نبود و تنها قشر مرفه و ثروت مند از آن بهره مند می‌شدند. لذا داستانهایی مستعان به خوبی اوقات فراغت خوانندگان را پر می‌کرد. اگر چه داستانهایی مجله مورد توجه همه اقشار مردم بود اما جوانان به ویژه دوشیزگان و بانوان بیشترین خوانندگان داستانهایی او بودند و آنان را به طرف خود جلب می‌کرد. معمولاً در بالای هر داستان، تصویری از دختر یا پسری طراحی شده یا با استفاده از تصاویر مجلات فرنگی، اضافه می‌شد. ح. م. حمید، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۵: ص ۱۰؛ ح. م. حمید، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱: ص ۱۰). در این داستانهایی دخترانی متجدد، زیبارو و خوش اندام با لباسهای فاخر بر تن، که اصولاً در خانواده‌ایی ثروتمند رشد یافته، به تصویر کشیده می‌شد، که جذابیت داستان را برای خوانندگان دو چندان می‌کرد. (ح. م. حمید، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴: ص ۱۰؛ ح. م. حمید، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۸: ص ۱۰). داستانهایی مستعان با مضامین عشقی و احساسی، متأثر از شرایط اجتماعی و فرهنگی جامعه ایرانی بود. موضوع داستانهایی معمولاً بر محور عشق جوانان،

خیانت، فحشاء، فساد، توقعات نا بخردانه جوانان از طرف مقابل، فریب دختران و مانند آن دور می‌زند که در واقع بازتابی از «حقایق مسلم اجتماع» و زمانه خود بود. (مینو، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۱: ص ۵).

آشنایی و ارتباط دختران و پسران متأثر از الگوهای غربی افزایش می‌یافت در حالیکه جامعه ایران تجربه و زمینه فرهنگی چنین مراوداتی را نداشت، جامعه بسته‌ای که به یکباره درهایش گشوده شد. نویسنده می‌کوشید در غالب داستان و با طرحی واقع بینانه جوانان را با دشواریها و چالش‌های دنیای جدید آشنا سازد و ضرورت برقراری تعادل و هم سوئی تجدد غربی را با واقعیت‌های جامعه گوشزد کند. (ح.م، حمید، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۲: ص ۱۰؛ ح.م، حمید، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۱: ص ۱۰؛ ح.م، حمید، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۱: ص ۱۰).

پرورش کودکان و خانه داری نوین

مجله راهنمای زندگی در راستای ترسیم رفتار یک زن متجدد تنها به پوشش، آرایش و تفریح نپرداخته، بلکه با ورود به مبحث خانه داری و پرورش کودکان می‌کوشد زنان را با روشها و نظرات مدرن و جدید در این زمینه آشنا سازد. اولین اصل خانه داری را صرفه جویی در وقت و پول می‌داند. (فریدون، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۸: ص ۸). صرفه جویی و مدیریت هزینه‌ها و توجه به دخل و خرج خانه از مباحثی است که در نشریه دنبال می‌شود. با طرح این که پاکیزگی خانه در راحتی و آسایش اهل خانه بسیار مؤثر است، (ر.ک، فریدون، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۹: ص ۸) می‌کوشد، با ارائه دستورهای، زنان بتوانند امور منزل را به بهترین شیوه مدیریت نمایند. برنامه ریزی، وقت شناسی و پاکیزگی برآمده از گفتمان مدرن را به زنان خانه دار گوشزد کند. (ترابی فارسانی، ۱۳۹۴: ۹۵) سفره ایی مخصوص برای خرید نان داشته باشند تا نوکر یا کلفت نان را «به دست ناپاک خود نگیرد و به لباس چرکش نمالد» که مسبب بسیاری از بیماریهاست. (فریدون، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۸: ص ۸). از طریق تصاویر آخرین روش معمول چیدمان و تزیینات منزل به شیوه اروپایی نمایش داده می‌شد. در این تصاویر خبری از طاقچه، بخاری های دیواری، فرش‌های دستباف، پتو و بالش برای تکیه نیست و به جای آن میل و صندلی، آباژور، تابلوهای نقاشی، کتابخانه، شومینه ایی به سبک فرنگی دیده می‌شود. (پسیان، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۹: ص ۸؛ «نمونه ای از اطاق جدید، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۷: ص ۸»)

همچنین آموزش آشپزی، کارهای دستی و خیاطی جدید به مباحث نشریه افزوده شده و در چندین شماره از مجله طرز تهیه خوراک و غذاهایی جدید به سبک فرنگی مانند بیفتک، سوفله، سوپ پوره گوشت، انواع کرم، دسر، سالاد فصل، فیله ماهی و... را به همراه تزئینات بسیار زیبایی از غذاها ارائه شد. (ر.ک، اردلان ظفر دخت، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۷: ص ۸؛ اردلان ظفر دخت، راهنمای زندگانی، ۱۳۲۰، ش ۲۰: ص ۸؛ اردلان، ظفر دخت، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۱: ص ۸؛ همایون، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴: ص ۸؛ میهن میهن، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱۰: ص ۸؛ اردلان، ظفر دخت، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۵: ص ۸؛ اردلان، ظفر دخت، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۸: ص ۸). برخی از شیوه های سنتی را در تهیه خوراکیها مانند ماهی دودی و شور مورد انتقاد قرار گرفته و آن برای سلامتی زیان آور دانسته شده است. (میهن میهن، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۹: ص ۸).

ستونی از مجله تحت عنوان «ازگهواره تا دبستان» به منظور راهنمایی زنان جوان، به شیوه علمی و جدید بچه داری اختصاص یافته است. از دیدگاه مجله، مادر بودن از اهم وظایف دختران است و تاکید می کند، جامعه زمانی به دختران به چشم احترام خواهد نگرست که بچه هایی سالم و قوی پرورش دهند. (م. ه.، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱: ص ۹). همچنین با نشر مطالبی باورهای زنان در زمینه زایمان و مراقبت های اولیه از مادر و کودک را به نقد می کشد. (ر. ک، اعتقادی، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۵: ص ۹؛ ه. ن.، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۷: ص ۹). به این ترتیب کوشیده می شد با این مطالب نگرش های عمومی در حوزه های گوناگون زندگی را تغییر دهد. پس نه تنها ظاهر جدید که خانه، کاشانه و خانواده و روابط آن نیز نیازمند دگرگونی است.

ازدواج به شیوه نوین

ستونی در مجله با این عنوان «چگونه شوهرکنم، چگونه زن بگیرم» به بحث ازدواج و زندگی زناشویی اختصاص داده شده بود. از افرادی که صاحب ذوق و نظر بودند، درخواست شد، تا با ارائه دیدگاههای خود در این زمینه با مجله همکاری نمایند. موضوع بسیاری از مقالات که به دفتر نشریه ارسال می شد در رابطه با خصوصیات همسر، تعدیل در مخارج ازدواج، داشتن پاکي و

نجابت، کم توقع بودن در زندگی زناشویی و غیره بود. اما آشنایی دختر و پسر قبل از ازدواج از مباحث چالش برانگیز نشریه بود. در ازدواج سنتی دختر و پسر قبل از ازدواج، به دلیل هنجارهای ارزشی و اخلاقی جامعه نمی‌توانستند همسر آینده خود را ببینند و به همین خاطر اغلب ازدواج‌ها در اثر وساطت زنان و راویان شکل می‌گرفت و سپس خانواده‌ها نقش پر رنگی ایفا می‌کردند. خانواده پسر از دختر خواستگاری می‌کرد و خانواده دختر حق داشت بدون مشارکت و نظرخواهی برای او همسر انتخاب کند. در برخی اوقات با برگزاری یک یا دو جلسه در حد دیدار انتخاب تمام شده تلقی می‌شد. مخالفت با شیوه ازدواج سنتی در مجله بازتاب یافت و اشخاص متعددی شرح ازدواج‌های ناموفق خود را در نشریه انعکاس دادند. (ر. ک. «ی. ک»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۶: ۹؛ شهین، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴: ۹).

نشریه وظیفه خود می‌دانست، برای جوانانی که افکار والدین خود را «قدیمی و نامناسب» می‌پنداشتند، راهنمایی‌هایی برای انتخاب بهتر در ازدواج ارائه دهد. («پس فردای عشق»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۴: ۱۹)

اقشار متجدد شهری تغییر در ازدواج به شیوه سنتی را ضروری دانستند، لذا به تبعیت از کشورهای غربی حرکت تابوشکنانه‌ایی را با مطرح کردن، آشنایی دختر و پسر قبل از ازدواج آغاز کردند. دیدگاه این اقشار در مجله بازتاب یافت. (اسلامی، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۷: ۹) و به دختران توصیه شد: «چشم باز کنید و در انتخاب شوهر عجله نکنید و به وصلتی که خودتان مایل به آن نیستید راضی نشوید، برای انتخاب همسر کمی صبر و حوصله داشته باشید.» (شهین، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴: ۹). برخی از خوانندگان نیز بر این باور بودند که در جامعه از این راهکار سوء استفاده می‌شود. «متأسفانه آنقدر جوانان از آن سوء استفاده کرده‌اند و نتایج شرم‌آوری بدست آمده است که جای هیچگونه اطمینان برای پسران و خصوصاً دوشیزگان باقی نگذاشته است!» (م.ص، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۲، ص ۹). از این رو، چالش آغاز ازدواج به سبک جدید با سنت‌های متداول آن در گذشته در نشریه بازتاب یافته و بحران اجتماعی حاصل از این تغییرات بازنمایی می‌شد.

طرح تجدد مقلدانه موجب بروز مشکلات اخلاقی و اجتماعی در جامعه آن دوران شد. از آنجایی که مبانی و بنیان‌های نوگرایی فهم نشده بود و صرفاً تبلیغ شیوه‌های زندگی غرب‌گرایانه در نشریات بازتاب یافته بود، نتوانست به مسائل جامعه آن روز ایران پاسخ دهد. از این رو مجله راهنمای زندگی نیز در یک دوگانه «تبلیغ تا مهار تجدد» باقی مانده و تلاش می‌کند، تجدد وارداتی را به شکلی کنترل و منتظم سازد. این دوگانگی بازتابی از سر درگمی اجتماعی ایران در آن دوران بود. بطور مشخص هرچند در نشریه در شماره‌های قبل از پایان دوره رضاشاه آموزشهای تجددگرایانه در قالب‌های لباس، آرایش، ازدواج و آداب معاشرت مطرح می‌گردد. اما در شماره‌های پایانی که از شماره ۲۳ به بعد بوده، وجه انتقادی آن بیشتر شده و از مخاطرات تجدد وارداتی سخن به میان آورد. چه در خصوص کشف حجاب و تاثیر آن در رفتارها و هنجارهای اجتماعی و چه در قالب انتقاد از تاثیر آموزش نوین بر اخلاق زنان و دختران به طرح نگاه منتقدانه می‌پردازد. (ر. ک، انوشه، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴ : ص ۴ : انوشه، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۳، ص ۴).

نشریه راهنمای زندگی مشحون است از نامه‌ها و یا دل نوشته‌هایی، که از انحرافات اخلاقی و بی بند باری رایج در جامعه و یا خیانت زنان و مردان به همسرانشان (ژ، عفت، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۷ : ص ۹) و یا پسران و دخترانی که به دنبال هوی و هوس رفته و از راه درست زندگی منحرف شده‌اند. (م. مینو، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۴ : ص ۵). خروج زنان از حجاب و حضور اجتماعی آنها برای جامعه‌ای که با این جلوه‌های متجددانه مانوس نبود، مشکلات رفتاری و بحران‌های فکری و عقیدتی ایجاد می‌کرد و به زعم نشریه آنان را «مورد توجه اراذل» قرار می‌داد.

« شما دختران امروز مانند بلبلانی که از تنگنای قفس خلاص شده اند با رو و بازوی گشاده قدم در جامعه گذاشته و الوان مختلف لباسهای شما جلوه مخصوص به گردشگاهها می‌بخشد و تأثیر خاصی در جوانان ولگرد خیابانی دارد. باید بدانید با چه کسان مواجه می‌شوید و تکلیف شما در زندگی چیست؟» (ع راصع، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۸ : ص ۵).

این در حالی بود که زن شهری در گذشته به راحتی می‌توانست با استفاده از حجاب، بدون دغدغه وارد جامعه شود. ارزش‌های جدید حاصل تحولات درونی جامعه نبود و نتوانست با

معیارهای فرهنگی جامعه رابطه ای منسجم برقرار کند، لذا موجب اختلال در ساختار اجتماعی گردید.

«مردان جامعه» راهنمای زندگی را سنگ صبور خود دانسته و از آنچه آن را «بی عفتی» می-نامیدند، شکایت داشتند. (پای ور، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۳: ص ۹). زنان نیز از «شر ولگردان در زحمت بوده‌اند» و شکایاتی را به نشریه ارسال کرده‌اند. (ش، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۲: ص ۹). مجله راهنمای زندگی مکرر به این اختلال در ساختار اجتماعی اشاره کرده و تلاش می کند راهکارهایی ارائه دهد.

برخی از اینکه پسران هدف بسیاری از نابسامانیهای جامعه قرار داده می‌شدند معترض بوده، و براین باور بودند که اصلاح مردها برای اصلاح جامعه کافی نیست، نظام جامعه باید بر اساس عفاف، پرهیزکاری و نجابت ریخته شود و در این بین باید حیا و پوشیدگی را به دختران یاد داد. از کودکی باید به دختران آموزش داد که چگونه لباس بپوشند و در مجامع عمومی حاضر شوند و عقیف و پاکدامن باشند. «چقدر دسته های دختران جوان را می‌بینیم که بدون هیچ قید با پاهای لخت و پیراهن های خارج از حد کوتاه ... آزادانه و بدون هیچگونه اعتنای ظاهری به اطراف ... خنده و شوخی می‌کنند و با صدای بلند قهقهه می‌زنند!!» (پای ور، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۳: ص ۹)

از سوی دیگر مجله راهنمای زندگی اظهار تاسف می‌کند که «جوانان هوس آلود و فرنگ رفته های لوس» رعایت عفت عمومی را «کهنه پرستی» محسوب می‌کنند و به امید روزی است که دختران بر طبق عفت عمومی با لباسی پوشیده در اماکن عمومی حضور یابند. («آرزو های راهنما»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۶، ص ۳).

مدارس به سبک غربی، معلمان و مسئولین مدارس نیز در ترویج بی حجابی و بی عفتی در بین دختران نقش داشتند. اگر چه گسترش مدارس، افزایش سطح سواد و معلومات عمومی زنان را بدنبال داشت، اما از طرفی سبب بی بندباری در بین درس خوانده های جامعه گردید در مجله راهنمای زندگی اشاره می‌کند: «فساد اخلاق رفته رفته در میان دختران تحصیل کرده بیشتر از طبقات بی سواد شایع است!!» (شمس، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴: ص ۱۲) از دیدگاه نشریه علت را در نظام آموزشی نادرست باید جستجو کرد. تنها در سایه آموزش و پرورش صحیح می-

توان مراحل ترقی را گام به گام پیمود و به زیور مدنیت آراسته شد. بنا بر این چیزی که نشریه آن را «آموزش و پرورش صحیح» می‌نامد، صرف آموزش کافی نیست و از «اولیاء امور فرهنگ تقاضا می‌نماید به تربیت صحیح و اخلاق عالی دختران، بیش از دانش افزایی آنان توجه گردد.» (مراد، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۸؛ ص ۴؛ شمس، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴؛ ص ۱۲)

از پدران و مادران نیز می‌خواهد که فرزندانشان را به حال خود رها نکنند. (مراد، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۷؛ ص ۵) نشریه عمدتاً به چگونگی عملکرد خانواده تاکید دارد که می‌تواند از انواع آسیب‌های اخلاقی و اجتماعی پیشگیری نماید. (مراد، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۵؛ ص ۴). لذا با این هدف ستونی از مجله تحت عنوان «پرورش دختران» برای افزایش آگاهی و شناخت خانواده‌ها جهت تربیت صحیح دختران اختصاص می‌دهد.

از آنجایی که مجله راهنمای زندگی در اواخر دوره رضاشاه و اوایل دوره محمدرضا شاه منتشر می‌شده است، روند نوگرایی جامعه که از سیاستهای فرهنگی دوره رضاشاه بود در این نشریه بازتاب یافته است. لیکن نوعی تجدد مهار شده را مطرح می‌کند. متجدد ساختن جامعه بدون محدودیت را زیر سوال برده و آن را عامل فساد و فروپاشی اجتماعی می‌داند. از این رو نشریه بر این باور است که با اذعان بر اینکه تربیت فرزندان به مقتضای هر دوره و هر عصر متفاوت است، زمان آن که دختران را چشم بسته و مطیع تربیت کنند، گذشته و اکنون باید به آنها آزادی تحت نظارت و کنترل معقولانه والدین بدهند. «نباید دختران خود را مانند روزگار قدیم دست و پا شکسته بار آورید و از زندگی بیخبرشان گذارید، یکباره نیز نباید به خود واگذارشان کنید.» (مراد، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۶؛ ص ۵). از سوی دیگر با نهی کردن برخی از خانواده‌های مدرن که دختران را بیش از حد آزاد گذاشته و «دانستنی‌ها را خیلی بیش از آنچه شایسته است در دسترس آنها می‌گذرانند.» توصیه می‌کند در معاشرت‌ها و اعمال آنان باید نظارتی خردمندانه و همراه با عطف داشته باشند زیرا هنوز بسیار جوان هستند و امکان دارد اسیر هوس‌های نفسانی گردند. (مراد، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۷؛ ص ۴)

همچنین گسترش مناسبات متقابل اجتماعی و تعامل میان دختران و پسران در مراکز عمومی، از رویدادهای جدید متأثر از کشف حجاب بود، که البته نه یکباره و در میان تمامی اقشار جامعه بلکه به تدریج و در بین طبقات بالا به ویژه در شهرهای بزرگ رایج شده بود. القانات و تراوشهای

فکری متجددین و غرب زدگان تحت تأثیر فرهنگ غربی، ارزشها و هنجارهای سنتی جامعه مبنی بر دوری پسران از دختران و نظارت و مراقبت بر رفت و آمد و آشنایی آنها را در خانه و بیرون خانه را به چالش کشیده و منسوخ می‌دانستند. لیکن توده مردم با دوستی بین دختران و پسران مخالفت می‌کردند و آن را عامل گسترش فساد می‌دانستند. لذا از خانواده‌ها خواسته می‌شود، دختران و پسران را از یکدیگر دور نگاه دارند تا «عشقهای بیموقع بچگانه و ابلهانه که بکار زندگی نمی‌آید در میان آنها ایجاد نشود.» (م. مینو، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۱: ص ۵).

همچنین مجله نیز سعی می‌کرد تجدد افسار گسیخته را مهار نماید، لذا بر این امر تأکید داشت و بر این باور بود که لازم است فرزندان از زمان کودکی از هم دور باشند و ارتباطی بین آنان برقرار نباشد تا حجب و حیاء حفظ گردد. «بی شبهه حکایت زن و مرد و دختر و پسر حکایت پنبه و آتش است. اینها را تا می‌توانید دور از یکدیگر نگاه دارید، منتهی هردو را تربیت کنید، هر دو را به مناعت و شرافت نفس بیارائید؛ اگر دور از هم باشند این تربیت در هر دو مؤثرتر خواهد بود. در دنیای امروز قصه لیلی و مجنون بوجود نیاورید، دخترها و پسرها را در کنار هم در یک مکتب، یک اطاق، پشت یک میز یا رودر روی هم نشانید، بزرگترین خطر برای هر دو آنها آشنایی از دبستان و عشق ورزیدن به یکدیگر از کودکی است، نگوید که بچه‌اند و نمی‌فهمند، مطالعه کنید و خواهید دید که اشتباه می‌کنید، بگذارید دخترها محجوب باشند، تفاوت بسیار میان خود و پسران قائل باشند و به حکم همین تفاوت‌ها از آنها و از تمایلات کورکورانه خود و آنها بگریزند.» (مراد، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۳: ص ۵).

دخترانی که تصور می‌کردند قبل از ازدواج باید عاشق شوند یا دختران جوانی که به امید پیدا کردن شوهر مشخص و پولدار، فریب پسران را خورده و حاضر به برقراری مروادات با آنان بودند. از دیدگاه مجله این گونه عشقهای رمانتیک بین دختر و پسر که ناگاه ایجاد شده و در اندک مدتی پس از ازدواج از بین می‌رود، امری سطحی و کم ارزش و بی تأثیر در پایه گذاری بنای زناشویی است و حاصل آن به جز فریب دختران نیست. دختران باید بدانند: «عشق حقیقی آن است که پیش از زناشویی، در خلال زناشویی و پس از آن تا هنگامی که زن و شوهر زنده هستند برقرار باشد، بیشتر شود و کمتر نگردد.» (م. مینو، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱۰: ص ۴).

نویسنده به دختران توصیه می‌کند فریب پسران پولدار را نخورند، «سفره رنگین‌ننگین را فدای نان خالی نکند.» سعی و تلاش کنید. «به وسیله فنون خانه داری و همکاری، شوهر بی چیز خود را توانگر سازید.» (ع راصع، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۸: ص ۵). هرکس به اندازه فهم خود دلائلی و عللی می‌تراشد ولی بی شبهه ما از آن جهت دستخوش تدنی اخلاقی شدیم که یک عده نابکار در راه مصالح و مقاصدی عجیب رفته رفته و با تدابیر بسیار ایمان مردم را از دستشان گرفتند بی آنکه چیزی به دستشان دهند. سپس از محمدرضا شاه می‌خواهد ریشه بی اخلاقی را در جامعه بربکند. (انوشه، «راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴: ص ۴).

اگر این گونه که محمدرضا شاه و دولت او ادعا می‌کنند، خواهان سوق دادن مردم به ایمان و خداشناسی هستند باید به دو نکته توجه کنند «نخست باید نگذارند مردم مورد ظلم و ستم قرار گیرند و سپس این همه موجبات شهوت رانی و لذت پرستی و بی عفتی را که در این سالها خرمن اخلاق و سعادت ما را سوزانده است، نابود کنند.» (انوشه، «راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۵: ص ۴).

نتیجه

با تلاشهای حکومت رضاشاه در حوزه فرهنگی که با شدت و حدت به رواج فرهنگ غربی با شیوه‌ای قدرتمندانه از بالا اعمال شد، امکان بازگشت تمام و کمال به فرهنگ سنتی وجود نداشت و جامعه قادر نبود در مقابل تغییرات بوجودآمده مصون باشد. در این بین مجله مصور «راهنمای زندگی» همانطور که از نام مجله هویداست، می‌کوشید مبانی تجدد و نوگرایی را در قالب لباس، آرایش، آداب معاشرت، فردیت مدرن مطرح سازد و شیوه‌های اعمال آن را در زندگی روزمره زنان بازتاب دهد. ارزش‌های تازه راه یافته حاصل تحولات درونی جامعه نبود از این رو موجب اختلال در ساختار اجتماعی گردید و هم بستگی بنیانی آن را متزلزل کرد. از سوی دیگر مجله راهنمای زندگی در برهه‌ای از تاریخ به فعالیت پرداخت که بزنگاه انتقال قدرت سیاسی از رضاشاه به محمد رضاشاه پهلوی بود. لذا بازتاب دوگانگی سیاسی در شماره‌های آخر نشریه که همزمان با پایان سلطنت رضاشاه بود، امکان نگاه نقادانه بیشتری را موجب شده بود و در قالب نقد عملکرد فرهنگی دوره رضا شاه به عملکرد آموزشی و اخلاقی و رفتاری تجدد مآبانه جامعه پرداخته شد. لذا راهنمای زندگی با تغییر در شکل ظاهری زندگی سنتی، می‌کوشد جریان تجدد را

به نقد کشیده، و بر این باور بود جوانان، دختران و زنان در عین داشتن ظاهری متجددانه، باید نگاهی واقع بینانه داشته باشند و هنگامی رفتارهای متجددانه را مورد پذیرش قرار دهند که با معیارهای فرهنگی جامعه ارزیابی، تعبیر و تفسیر شود. بنابر این ضرورت دارد با در نظر گرفتن بستر فرهنگی و هنجارهای جامعه رفتار کرده از افراط و تفریط در مبانی تجدید پرهیزند.

منابع و مأخذ

الف) کتابها

۱. بران، صدیقه، (۱۳۸۱)، نشریات ویژه زنان: سیر تاریخی نشریات زنان در ایران معاصر، تهران، روشنگری.
۲. سپانلو، محمدعلی، (۱۳۷۴)، نویسندگان پیشرو ایران، چاپ پنجم، تهران، نشر سهیل.
۳. لاج، دیوید، (۱۳۹۱)، هنر داستان نویسی با نمونه هایی از متنهای کلاسیک و مدرن، ترجمه رضا رضایی، تهران، نی.
۴. هدایت، م، (۱۳۲۹)، خاطرات و خطرات، بی نا.

ب) مقالات

۵. الهی، صدرالدین، (۱۳۷۸)، درآمدی بر مقوله‌ی پاورقی نویسی در ایران؛ ادبیات و زبانها : ایران شناسی، بهار، ش ۴۱.
۶. ترابی فارسانی، سهیلا، (۱۳۹۵)، زن و تحول گفتمان از خلال نشریه های زنان (از مشروطه تا پهلوی)، فصلنامه تاریخ اسلام و ایران، ش ۳۰.
۷. ترابی فارسانی، سهیلا، (۱۳۹۴)، زن و تحول امر روزمره با تکیه بر نشریات زنان عصر قاجار، فصلنامه تاریخ اسلام و ایران، ش ۱۷.
۸. ترابی فارسانی، سهیلا، (۱۳۸۸)، تکاپوی زنان عصر قاجار: فردیت جهان سنت و گذرا از آن، تاریخ اسلام و ایران، ش ۲.
۹. سیاوشی، مهدی، زیویار، فرهاد، (۱۳۹۵)، تاثیر سیاستهای فرهنگی پهلوی بر بروز بحران هویت زن ایرانی، فصلنامه فرهنگی - تربیتی زنان خانواده، ش ۳۶.

۱۰. فصیحی، سیمین، (۱۳۸۹)، از خلوت خانه تا عرصه اجتماع رویارویی زنان با «دو گانگی طبیعت و فرهنگ» از انقلاب مشروطیت تا پایان دوره قاجار، فصلنامه تاریخ اسلام و ایران، سال ۱۹، ش ۸.

مقالات مجله راهنمای زندگی

۱۱. «آیا به موهای خود علاقمندید؟»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۴ .
۱۲. «آرزوهای راهنما»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۶
۱۳. ابراهیم، ایاز، «زندگی ستارگان سینما»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۳
۱۴. اردلان ظفر دخت، «بیفتک»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۷
۱۵. اردلان ظفر دخت، «سوفله»، راهنمای زندگانی، ۱۳۲۰، ش ۲۰
۱۶. اردلان، ظفر دخت، «خوراک بادنجان»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۵
۱۷. اردلان، ظفر دخت، «تاج گل است یا غذا»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۸.
۱۸. اردلان، ظفر دخت، «سوپ پوره گوشت»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۱ .
۱۹. اسلامی، جمال، «چگونه زن بگیریم؟»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۷ .
۲۰. افشار، محبوبه، «چگونه مدی را باید بپذیرم؟»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹ .
۲۱. اعتقادی، جواد، «بچه داری عیال بنده»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۵ .
۲۲. «امسال هم زیاد پوست می پوشند»، ۱۳۱۹، ش ۳ .
۲۳. انوشه، «برای اصلاح حقیقی کشور اول اخلاق عمومی را باید اصلاح کرد»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۳.
۲۴. انوشه، «ایمان واجب تر از نان»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴.
۲۵. انوشه، «خدا نیست»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۵ .
۲۶. پای ور، امیر، «جنس لطیف بیگناه نیست»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۳.
۲۷. پسیان، ماه طلعت، «از لباسهای جدید شب»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰.
۲۸. پسیان، ماه طلعت، «لباس شب»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۴ .
۲۹. پسیان، ماه طلعت، «زیباترین کلاه بهاری»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۷.

۳۰. پسیان، ماه طلعت، «خوشگل ترین کلاه»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۱.
۳۱. پسیان، ماه طلعت، «طاق پنجره، مبل و اثاثیه جدید»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۹.
۳۲. «پس فردای عشق»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۴.
۳۳. «جورابه‌های جدید»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰.
۳۴. ح.م، حمید، «ماه من»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۲.
۳۵. ح.م، حمید، «فردا عصر»، ۱۳۲۰، ش ۱۱.
۳۶. ح.م، حمید، «گناه لیلی»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰.
۳۷. ح.م، حمید، «عروسی فیروز»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۵.
۳۸. ح.م، حمید، «خوشبخت»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱.
۳۹. ح.م، حمید، «دیر بیدار شدم»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴.
۴۰. ح.م، حمید، «شکست عشق»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۸.
۴۱. دری، عفت، «صورت‌های ساختگی»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۹.
۴۲. دکتر ت.ت، «دندانهای خود را عزیز دارید»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱۳.
۴۳. راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۸.
۴۴. راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۵.
۴۵. راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۱.
۴۶. راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۳.
۴۷. راستان، سیروس، «زن شما و رفیق شما»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۳.
۴۸. راستان، سیروس، «دو بدو»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱۸.
۴۹. راستان، سیروس، «خانم چطور به کوچه می‌روید؟»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۲۸.
۵۰. راستان، سیروس، «معرفی»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱.
۵۱. ژ، عفت «عشق است یا مسخرگی»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۷.
۵۲. ش، «شرافت و عفت خانوادگی»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۲.

۵۳. شهین، «امان از شوهر ناجور»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴.
۵۴. شمس، م، «دختران و پسران چه لازم دارند؟»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴.
۵۵. فرخنده، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱.
۵۶. فرخنده، «آزادی یعنی چه؟»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۳.
۵۷. فرخنده، «مظاهر مختلف آزادی»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴.
۵۸. فرخنده، «قلم در دست کیست؟»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۵.
۵۹. فرخنده، «که بنویسد و چه بنویسد؟»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۶.
۶۰. فرخنده، «آزادی را از دست ندهیم»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۷.
۶۱. فرخنده، «بگویند ایران، بگویند خودمان»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۸.
۶۲. ف. ج، «اگر به پوست علاقه دارید؟»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۸.
۶۳. ف. ج، «چگونه لبخند خود را زیبا کنیم»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۱.
۶۴. فریدون، ایران، «پاکیزگی اسباب خانه»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۹.
۶۵. فریدون، ایران، «ده دستور به خانمها»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۸.
۶۶. ع راصع، «به دختران امروز»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۸.
۶۷. ع. م، «کلاه خانمها چگونه باید باشد؟»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹.
۶۸. ع راصع، «به دختران امروز»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۸.
۶۹. فکری، غلامعلی، «اهمیت نمایش»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱.
۷۰. م. مینو «سیاست شاه عباسی؟»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۷.
۷۱. م. مینو، «گریه فرمان دار»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۸.
۷۲. ماهپاره، عشرت، «رمز زیبایی»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱.
۷۳. م. خورشید، «ورزش کنید»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۸.
۷۴. ۶۴- م. مینو، «بیچاره نامزدها»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۱.
۷۵. میهن میهن، «فیله ماهی»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱۰.

۷۶. میهن میهن، « ماهی بخورید ولی بدانید چگونه باید بخورید؟ » راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۹.
۷۷. م. ه، «از گهواره تا دبستان»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱.
۷۸. م.ص «زنشویی»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۲.
۷۹. م.مینو «راه سرایشیب»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۴.
۸۰. مراد، مهربان، «مادر دخترت دروغ می گوید»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۸.
۸۱. مراد، مهربان، «دوشیزگان آزاد»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۷.
۸۲. مراد، مهربان، «پاکدامنی دختر»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۵.
۸۳. مراد، مهربان، «دست دختران را بگیرد؟»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۶.
۸۴. مراد، مهربان، «در یک خانه»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۷.
۸۵. مراد، مهربان، «خودسری یا آفت»، ش ۱۷.
۸۶. مراد، مهربان، «پنبه و آتش در کنار هم»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۳.
۸۷. م.مینو، «بیچاره نامزدها»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۱.
۸۸. م. مینو، «یگانه زنی که همه عمر دوست می داشتم»، راهنمای زندگی، ۱۳۱۹، ش ۱۰.
۸۹. «نمونه ای از اطاق جدید، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۷.
۹۰. ه. ن، «کودکان فولادین»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۷.
۹۱. همایون، ر، «مسابقه بهترین غذا»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۲۴.
۹۲. «ی. ک»، «شما را بخدا مثل من نگرید»، راهنمای زندگی، ۱۳۲۰، ش ۱۶.

POSITION OF MODERN WOMEN FROM THE VIEWPOINT OF THE MAGAZINE “RAHNAMEYE ZENDEGI (GUIDANCE TO LIFE)”

Zarrin Sharifianpour

Department of History, Najaf Abad, Islamic Azad University, Najaf Abad, Iran

Dr. Shaheila Torabi Farsani

Islamic Azad University, Najaf Abad, Iran (Corresponding Author)

Dr Alireza Abtahi

Department of History, Najaf Abad Unit, Islamic Azad University, Najaf Abad, Iran

Abstract

The magazine “Rahnamaye Zendegi” (Guidance to Life) with Mr. Mostaan concessionaire and managed by Ms. Pesian was the first pictorial family magazine that used to be published in Tehran in biweekly basis within 1940 to 1941, during Reza Shah Reign. Investigation into this magazine is of great importance as it covers both Reza Shah and early Mohammad Reza Shah Reigns that enables comparison of cultural policy change. The trend of modernizing people started earlier, was intensified by consolidation of Reza Shah Pahlavi at the top of the power pyramid. “Rahnamaye Zendegi” was among the magazines that tried to familiarize different classes of women with new life styles regarding government policies. This research tries to evaluate both structural and contextual aspects of the aforesaid magazine by dealing with how modern women were illustrated and what components of modern women were focused. This research is library-based which mainly stands on an analytical descriptive study. The results of the present study indicate that “Rahnamaye Zendegi” magazine has only promoted modernity in appearance rather than profound fundamental ideals and insights. They also reveal that restrained modernity proposed by the magazine articles was propagated in order to prevent corruption and depravity in the community.

Key words: : Rahnamaye Zendegi, magazine, Modernity, Women, Reza Shah.

